

«...Arzuw eýláp ýetenim»

Category: Edebiýaty öwreniš, Goşgular, Kitapcy, Sözler
написано kitapcy | 22 января, 2025

"...Arzuw eýláp ýetenim" «...ARZUW EÝLÄP ÝETENİM»

SSSR-iň döredilmegi sowet adamlarynyň doganlyk-dostlugynyň berk esasyny goýdy. Biziň döwletimiziň ýanbermezligini alamatlandyrdy. Şeýle ähmiýete eýe bolan bu şöhratly sene dünýäde ilkinji köpmilletli döwletiň halklarynyň heniz taryhda görlüp-eşdilmedik mäkäm doganlygynyň, bozulmaz agzybirliginiň baýramçylygy hökmünde bellenilip gelinýär.

Mälim bolşy ýaly, çeper döredijilik, şol sanda çeper edebiýat hem halkyň durmuşynyň, onuň göreş ýolunyň aýnasy bolup hyzmat edýär. SSSR halklarynyň agzybirligini, doganlyk-dostlugyny, onuň ýeňiji güýjüni wasp etmek, dogry deliller bilen teswirlemek sowet ýazyjy-şahyrlarynyň söygüli temalarynyň biri boldy. Bu tema bagışlap, türkmen şahyrlary onlarça eser döretdiler. Bu ideýa uruşdan öñki ýyllaryň poeziýasyndan başlap, çuňňur wasp edilip gelinýär. Şol ýyllarda türkmen poeziýasynyň tematikasy baýlaşyp başlayár. Oba hojalygynyň önemçiliginı artdyrmak, senagaty dikeltmek, medeni rewolýusiýany amala aşyrmak, parahatçylygy goramak ýaly temalar edebiýatyň gündelik iş planynda durýardy. Haýsy tema barada ýazsalar-da, ýazyjy şahyrlar şol işiň üstünliginiň esasy özeniniň SSSR halklarynyň doganlyk-dostlugydygyny, olaryň arasyndaky agzybirlikdigini bir minut hem ýatdan çykarmaýardylar. Deň hukukly halklaryň, sosialistik respublikalaryň bozulmaz soýuzyna öwrülen SSSR-iň islendik künjeginde alnyp barylýan iş, gazanylýan üstünlik türkmen şahyrlarynyň göwnüni gösterdi, olaryň ylham çeşmesi boldy. W.I.Lenin SSSR-iň meýletin soýuzynyň planyny düzüp, şeýle ýazypdy:

«Biz milletleriň meýletin soýuzyny – bir milletiň beýkeki millete hiç hili zorluk etmegine ýol bermejek soýuzy – iň doly ynam etmeklige, doganlyk agzybirlige aýdyň düşünmeklige doly

meýletin ylalaşyga esaslandyrylan soýuzy isleýärис».
(W.I.Lenin. Eserler, 4-nji neşirden terjime, 30-njy tom, 307 sah.).

Beýik akyldar tarapyndan bütin mazmuny çuññur esaslandyrylan şeýle soýuz ýürekleriň joşguny bolmaga haklydyr. Şol döwürde SSR Soýuzynyň polatdan-da mäkäm galadygyny wasp edip, türkmen şahyrlary Durdy Gylyç, Mollamurt, Ata Salyh, Ata Köpek Mergen, B.Kerbabaýew, G.Burunow, H.Çaryýew, O.Täçnazarow, Ý.Nasyrly, Ş.Kekilow we beýlekiler onlarça çeper goşgular döretdiler. Dünýäde ilkinji sosialistik döwletiň sostawynda Türkmenistan respublikasynyň hem bolmagyny şahyrlar aýratyn ylham bilen wasp etdiler. Ony Ata Salyhyň «Sowet Soýuzy», Garaja Burunowyň «Türkmenistanyň», «Şatlykly durmuş gurýarys», «On alty dogan», Hojanepes Çaryýewiň «SSSR bilen», «Bäri gel», «Şarkdan şemal» ýaly goşgularynda aýdyň görmek bolýar. G.Burunowyň «On alty dogan» goşgusynda SSSR-iň sostawyna girýän halklaryň gönüden-göni meýletinlik bilen bir döwlete birleşendikleri doğrusunda gürrüň edilýär. Bir daragtdaky bu şahalaryň hiç bir tarapdan päsgelsiz, sagdyn ideýa bilen, uly joşgun bilen ösýändikleri deliller bilen nygtalýar:

Bir özende kän şahalar
Meýletin dilleşendir.
Ösüp hem güllemek için
Soýuza birleşendir...

Deň hukukly halklaryň soýuzy bolan SSSR-iň bozulmaz doganlygyň mekanydygy adalatyň, adamsöýüjiliğiň, deňligiň mesgenidigi, parahatçylygyň arkadaýan jydygy halk şahyry Ata Salyhyň eserlerinde has-da giňişleýin beýanyny tapypdyr. Onuň ençeme goşgusy gönüden-göni SSR Soýuzynyň kuwwatly galasydygyny teswirlämäge bagışlanan bolsa, birnäce goşgularynda bu ideýa dürli wakalaryň, hadysalaryň üsti bilen ýuze çykarylýar. Bu babatda şahyryň dürli ýyllarda ýazan dürli goşgularyndan alınan aşakdaky setirlerine seretmek hem ýeterlidir.

«SSSR-iň batyr gahrymanlary».

«Elmydama taýýar biziň SSSR».
«SSSR-e garşy maksat tutana».
«Azat Watan – SSSR-de».
«SSSR dynçlygyň tarapdarydyr».
«Duşmanlardan goradyk SSSR-iň ilini».
«Kapitalistleň içi ýanýar SSSR ösýär diýip».
«Güýçli biziň SSSR – tanaýar bizi Ýer şary».
«Sowetler Soýuzy uly Watanmyň».
«Her tarapdan güýçlenip, ösýär Sowet Soýuzy»

we beýlekiler.

Watan baradaky düşünje, Watan baradaky guwanç adamlaryň aňynda gitdikçe giň mazmuna eýe boldy. Watan düşünjesi SSSR-iň mäkäm sinonimi bolup, adamlaryň aňyna ornady. Bu tema, bu düşünje ýazyjy-şahyrlaryň döredijiliginde hem uly orun aldy. Durmuşda bolşy ýaly, çeper döredijilikde beýan edilişinde hem bu düşünje obanyň, raýonyň, respublikanyň çäginden çykyp, öz araçägini ýitirdi. Şonuň üçin-de «Watan» sözünü hiç bir jähetden ikirjiňlenmesiz uly harp bilen bilen ýazyp başladylar. N.Pommanyň «Watanyň», Ý.Nasyrlynyň «Uly Watanyň», Ata Köpek Mergeniň «Ýaranlar», G.Burunowyň «Watan», A.Nyýazowyň «Giň Watanymyň bar ýerinde» ýaly goşgulary hem muňa mysaldyr. Ol goşgularyň liriki gahrymanlarynyň hemmesi-de geçmişde hupbat baryny gören zähmetkeş halkyň ogullary. Olar Russiyadan düşen ýalkym bilen gaflat ukusyndan oýanýarlar. Indi olar öz ykballerybdan hoşal. Ol liriki gahrymanlar indi SSSR halklarynyň doganlyk maşgalasynda eşretli durmuşy öz elli bilen gurýarlar. Şonuň üçinem olar deňsiz-taýsyz Watanyň beýikligine, özleriniň şol Watanyň ogullarydyklaryna guwanýarlar. Bu hakda N.Pommanyň «Watanyň» goşgusynyň liriki gahrymanynyň guwançly sesini diňlemek has ýakymlydyr:

Goltugymdan göterip, göwnüm açdyň, Watanyň,
Elmydama guwanýan, arzuw eýläp ýetenim.
Şöhlesini ýaýradyp, dünýä ýalkym atanyň,
Ýeke men däl, menleriň guwanýany Watanyň!

Özuniň geçmişini «jähennem bilen deňän» zehinli türkmen şahyry

R.Seýidow «Gyzyl baýdak» diýen goşgusynda «0ktýabrdan asmana galan» baýdagyrıñ geçen ýoluny, onuň syýasy mazmunyny teswirleýär. Ol baýdagyrıñ biziň Watanymyzyň depesinde pasyrdamagy üçin nähili jebirleriň çekilendigini goşgudan okamak kyn däl. Şol sebäplem Sowet Watanymyzyň sapaly goýnunda ony mydama taryplap gezjekdigini kasam edip, şahyr soňra bir goşgusynda şeýle ýazýar:

Janym, tenim,
Göz röwşenim.
Watanyň hem halkymdyr.
He bir zaman
Jan aýaman
Oňa aýdym düzerin.

Ýatlanyşy ýaly, uruşdan öñki bäsýylliklar döwri ýaş Sowet döwletiniň uly depgin bilen gülläp-ösýän döwri boldy. Sowet adamlarynyň durmuş derejesi, ýasaýyş şertleri gün-günden gowulanyp, olaryň döredijilikli zähmete bolan ukyby, talanty barha kämilleşdi. Olar SSSR-iň barha güllemegi üçin el-ele berip zähmet çekdiler. Pagtaçynyň-da, gallaçynyň-da, nebitçiniň-de, şahtaçynyň-da, mahlasy, önemciliğin ähli pudagyndaky adamlaryny-da çekýän zähmeti diňe bir maksat – Sowet Watanymyzyň – SSSR-iň kuwwatyny artdyrmak üçindi. Şeýle hoş niýetli, bir maksatly adamlaryň özünde jemlenendigi üçin köp milletli sosialistik döwlet özüniň baky ýaşamaga ukyplydygyny dünýäniň ähli ýurtlarynyň öñünde jar etdi. Sowet adamlarynyň birek-birege bolan ynamy, jebislikleri, agzybirlikleri hem işiň özeni bolup hyzmat edýärdi. Parahatçylykly döwürlerde ösüp, berkleşip, uly synaglardan geçen SSSR halklarynyň dostlugu, agzybirligi hem watançylygy uruş ýyllarynda hasam görlüp-eşdilmedik derejede mäkämlesdi. Duşman ordasynyň bet niýet bilen SSSR-e çözüp girmegi bu agzybirlige birjikde zeper ýetirip bilmedi. Gaýtam ony mizemez ýagdaýda pugtalandyrdy.

Uruşdan öñki döwürlerdäki dostlukly ideýalar, SSSR Soýuzyna bolan mähirli söýgi, sowet watançylygy bu döwürde has-da

çuňlaşdyryldy. Sowet Watanymyzyň bitewiliği, mukaddesligi hakda öwran-öwran nygtap, öz ogullaryna berk sargap, türkmen halky fronta iberen «Türkmen frontçularyna türkmen halkynyň hatynda» şeýle ýazypdy:

«Watan – sowet adamlarynyň iň eziz, iň mukaddes zadydyr. Türkmen halkynyň nakylynda: «Ilim-günüm bolmasa, Aýym-Günüm dogmasyn» diýip aýdylýar. Biziň mukaddes Watanymyz bar. Biz öz Watanymyzy nejis duşmandan gorap saklarys. Azat sowet adamlary üçin Aý-Gün ebedi dogar».

(«Atgyr ýaraglylar, ötgür galamlylar», Aşgabat-1966 ý, 15 sah.).

Şeýle ýokary optimizme ýugrulan watançylyk mazmuny şol döwrüň bütin sowet edebiýatynyň süñňüne ornady. Frontçy şahyr N.Pommanyň:

Eý beýik Watanyň, eý beýik halkyň,
Seniň beýik başyň biz egdirmeris.
Ýa alarys, ýa öleris söweşde
Abraý-namysyňa biz degdirmeris.

– diýip nygtaýsy ýaly, bu ideýa şol döwürde ençeme goşgular döreden Ç.Aşyrowyň, N.Pommanyň, G.Seýitliýewiň, Ş.Kekilowyň, A.Nyýazowyň, R.Seýidowyň, B.Seýtäkowyň, A.Kekilowyň, Gazak Gulyjowyň we beýlekileriň eserlerinde yzygider beýanyny tapdy. Ç.Aşyrowyň «Görülmedik jeň» goşgusynda belleýşi ýaly, şol eserleriň liriki gahrymanlary söweşiň ilkinji günlerinden başlap:

Dünýäde bolmadyk, bu görüş, bu jeň,
Rus, türkmen, özbek... barysy-da deň.
Bir adam dek bolup SSSR halky
Goraýas bagtymyzy, namysy, mülki –

diýip, duşmanyň üstüne ot sowurdylar.

Ş.Kekilowyň «Uralyň» goşgusynyň liriki gahrymany hem Watanyň üstüne abanan gara güýjüň garşysyna görüşyän sowet esgeri. Bu goşguda awtor SSR Soýuzyny dünýädäki iň uly güýçlerdenem

ýokarda goýýar. Döräli gündünden bäri bu ýurduň üstüne hüjüm eden duşmanyň kül-peýekun bolmadygynyň ýokdugyny ynançly belleýär. Şahyr goşgusynyň dowamynda:

Bu ülke SSSR – Sowetler ili,
Topragny ýalamaz ýylanyň dili –

diýip, öz halkynyň uly güýjünden durnukly netije çykarýar. Beýik Watançylyk ursunyň aýgytly günlerinde halk şahyry Ata Salyh watançylygyň, gahrymançylygyň, agzybirligiň ýokary nusgalaryny beýan edýän «Batyrlarym» goşgusyny ýazdy. Şahyr köpmilletli Sowet Watanymyzyň – SSSR-iň ykbalyny hut öz dogduk obasynyň ykbaly kimin kalbynda besläp, şeýle ýazýar:

Ata Salyh diýr, Watan, jandan eziz söýyän seni,
Terbiýeläp, kommunistik ruhda ösdürdiň meni,
Söýgülü partiýamyz berdi ajap, rahat günü,
Iki yüz millionly halkyň çyn sapaly mesgeni,
Seniň ugruňda söweş gurýar meniň batyrlarym.

Goşgynyň soňky iki setirinde nygtalýan agzybirlik ýokarky goşgulardaky watançylyk, dostluk ideýasynyň praktiki ähmiýetini her minut ýatladyp durýar. Dünýäniň syýasy kartasyndaky gyzyl reňkli meýdanyň hiç ýerine hiç wagt şikes ýetmejekdigine güwä geçýän hakykat bolup eşidilýär. Ine, çeper edebiýatda yzygider beýan edilen sowet watançylygy, SSSR halklarynyň polat deý pugtalاشan dostlugu, Kommunistik partiýanyň ýolbaşçylygy astynda, sowet ýaragynyň taýsyz kuwwaty bilen biziň halkemyzyň beýik ýeňşini hasyl etdi.

Uruşdan soňky parahatçylykly ýyllarda hem sowet halkynyň durmuşa geçiriren deňsiz-taýsyz üstünliklerini sanap geçerden köpdür. Şol ýeňişli ädimleriň şowly ädilmeginde esasy güýç hem beýik Watanymyzyň halklarynyň bozulmaz agzybirligidir.

Türkmen şahyrlary soňky döwürlerde hem SSSR halklarynyň agzybirligine, doganlyk halklaryň medeniýetde hem ykdysadyýetde gazanýan üstünliklerine guwanç bildirip, onlarça goşgular döretdiler. Aýratynam, şeýle mazmunly goşgular doganlyk halklaryň özara medeni gatnaşyklary esasynda ýuze

çykdy. Respublikalarda geçirilen edebiýat we sungat günleri, döredijilik aşşamlary şeýle mazmunly goşgularyň döremegine sebäp boldy. Soňky döwürde dörän poeziá eserlerinde gönüden-göni «SSSR», «Sowet Soýuzy», «Watanyň» ýaly aýry-aýry sözler, söz düzümleri köpcülikleyín ulanylmasa-da, olaryň ideýamazmuny tutuşlygyna beýik Watanyň egsilmez kuwwatyny taryplmaga bagışlanandyr. Ol goşgularda bu watançylyk ideýasy sowet adamlarynyň işde, durmuşda, birek-birege bolan gadyrly gatnaşyklary arkaly, olaryň bir maksatlylyklary arkaly teswir edilýär.

Umuman aýdanymyzda, poeziýamyzda sowet adamlarynyň watançylygy, Watanyň waspy, biziň halklarymyzyň mäkäm doganlyk-dostlugu utgaşdyrylyp beýan edilýär. Bülaryň beýan edilişini biri-birinden aýyl-saýyl etmek juda kyndyr.

Biz bu ýerde beýik Watanymyzyň – SSSR-iň türkmen sowet poeziýasyndaky waspyna gysgajyk seredip geçdik. Bu barada bir kiçijik makalada doly gürrüň etmek, elbetde, mümkün zat däl. Türkmeb halkynyň SSSR halklarynyň doganlyk maşgalasynda, aýratynam, rus halkynyň doganlyk kömegini arkaly Kommunistik partiýanyň sahawatly saýasynda döwletli durmuşa ýetişiniň poeziýamyzdaky beýany yzygider gürrüň edilmäge degişlidir.

1972 ý.

Begmyrat USSAÝEW.

sowesjenpoeziya Edebiýaty öwreniș